

UDK: 796.92(497.4)"198"
 796.92(497.5)"200"
 323.1:796
 Izvorni znanstveni članak
 Primljeno: 31. 3. 2014.
 Prihvaćeno: 13. 11. 2014.

Sport, nacija i pupčana vrpca: usporedba slovenskoga skijanja u 1980-ima s hrvatskim skijanjem u 2000-ima

OZREN BITI

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, Republika Hrvatska

U članku se uspoređuju slovenski skijaški fenomen u jugoslavenskom kasnom socijalizmu i hrvatski skijaški fenomen u postsocijalističkom kontekstu samostalne države. *Skijaško* je i u primjeru Bojana Križaja i Mateje Svet, baš kao i u primjeru Kostelića, itekako isprepletano s *nacionalnim*, no uslijed nejednakih društvenih konteksta i državno-političkih sistema, među tim primjerima mogu se primijetiti ne samo sličnosti nego i razlike. Slovenski kulturni antropolozi i povjesničari u interpretaciji statusa skijanja u slovenskom društvu pretežito pribjegavaju modernističkim tumačenjima nacije, a ovaj se prilog priklanja nekim već pomalo zanemarenim primordijalističkim argumentima o snazi nacije te se, na tragu metafore koju su u svojoj debati o podrijetlu nacije upotrijebili Ernest Gellner i Anthony Smith, u njemu raspravlja o tome imaju li slovensko i hrvatsko skijanje "pupčanu vrpcu".

Ključne riječi: sport, skijanje, nacija, identitet, Hrvatska, Slovenija, Jugoslavija.

Uvodno o temi i metodi

Glavnina radova na temu međudnosa sporta i nacije koji interpretiraju konkretnu empirijsku (povijesnu) građu, uzimajući pritom u obzir njezinu specifičnost, posvećena je nogometu ili nekim drugim popularnim kolektivnim sportovima koji izazivaju snažne nacionalne sentimente i prepoznavanja u pojedinim dijelovima svijeta.¹ Ujedno je dobar dio tih radova usmjeren na propitivanje uloge sporta u nacijama duljega trajanja i poznatijih povijesti.² U znanstvenoj su se križaljci *sportskoga* i *nacionalnoga*, dakle, individualni sportovi prilično manje uzimali u razmatranje od kolektivnih, a slično vrijedi i za "periferne nacije"³, kojima se za sada nije toliko bavilo koliko razvi-

¹ Vidi primjerice *Sport and National Identity in the Post-War World*, ur. Adrian Smith i Dilwyn Porter, London – New York, 2004.

² Za sličnu ocjenu stanja stvari unutar sociologije sporta vidi Mojca DOUPONA TOPIČ, Jay COAKLEY, "Complicating the Relationship between Sport and National Identity: The Case of Post-Socialist Slovenia", *Sociology of Sport Journal*, 27/2010., 375., 378.

³ Pojam "periferne nacije" ovdje nije upućen na ekonomsku sferu, nego se rabi u značenju bliskom pojmovima "nepovijesne nacije" i "zakašnjele nacije" te se tiče povijesnoga razvitka, a time i političkoga

jenijim, tradicionalnim nacijama ili im se pak pristupalo na neodgovarajući način, tj. nisu u tom kontekstu prepoznata njihova najvažnija distinktivna obilježja.

Namjera je ovoga članka krenuti drukčijim putem te istražiti potencijale jednog te istog individualnog sporta da u razmaku od samo dva desetljeća, u različitim društveno-političkim okolnostima unutar dvije, povijesno povezane, periferne nacije posluži afirmaciji nacionalnoga identiteta. U tu će se svrhu ispitati sličnosti i razlike između statusa alpskoga skijanja u Sloveniji u 1980-ima i statusa alpskoga skijanja u Hrvatskoj u 2000-ima.

Pritom će se poći od logične pretpostavke da na moduse povezanosti sporta i nacionalnoga identiteta u oba slučaja velik utjecaj ima konkretan društveno-povijesni kontekst. Dakle, državno uređenje Jugoslavije 1980-ih, što podrazumijeva i društvene i kulturne osobitosti kasnoga socijalizma u toj multietničkoj tvorevini, umnogome određuje karakter veze između slovenskoga skijanja i nacije, a osamostaljena država Hrvatska, tranzicijski period i postsocijalistički vrijednosni sustav 2000-ih snažno utječu na karakter veze između hrvatskoga skijanja i nacije. Pritom se zajednička državna i sportska povijest tih dviju zemalja, koje su kao socijalističke republike veliki dio XX. stoljeća, zajedno sa Srbijom, Bosnom i Hercegovinom, Makedonijom, Crnom Gorom te socijalističkim autonomnim pokrajinama Kosovom i Vojvodinom tvorile Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju (1943. – 1991.), mora imati u vidu kao važan faktor povezivanja, ali i razdvajanja njihovih sudbina.

Prilog će se pozabaviti znanstvenim i drugim tekstovima o skijanju u Hrvatskoj i Sloveniji s jedne strane kao građom koja se izlaže i komentira, a s druge i kao smjernicama za teorijsku refleksiju. Vodeći računa o toj specifičnoj građi, razvidjet ćemo koji su smjerovi tumačenja i koji proučavatelji fenomena nacije primjereni da se preko nje uspostavi veza sporta i nacije.

Hrvatsko skijanje kao prinos sportskoj naciji

Skijanje je u Hrvatskoj do danas već doseglo razinu popularnosti, a i masovnosti koja opravdava pisanje tekstova o njemu. Postoji naime zahvalna publika, odnosno dostatno zanimanje koje opravdava istraživačke napore pojedinaca ili skupina uložene u prikupljanje materijala, strukturiranje građe, a eventualno i interpretativna nastojanja. Zbog toga su se unatrag desetak godina pojavile publicističke⁴ i stručne knjige o skijanju⁵, međutim znanstveni je doprinos u obliku kulturno-antropološkoga, socio-

statusa nacija Istočne i Srednje Europe, koje se njime općenito mogu obuhvatiti, a ujedno implicira i s time povezano naginjanje tih nacija etničkoj i kulturnoj samoidentifikaciji.

⁴ Vidi Tvrtko PULJIĆ, *Janica: kraljica svih pobjeda*, Zagreb, 2005.; Tomislav BIRTIĆ, *Kostelići: cijela istina*, Osijek, 2006.; Dan FIGENWALD, *Janica Kostelić: najveća sportska priča ikad ispričana*, Zagreb, 2007.

⁵ Vidi Bojan MATKOVIĆ, Srećko FERENČAK, Milan ŽVAN, *Skijajmo zajedno*, Zagreb, 2004.; Ratko CVETNIĆ, *110 godina skijanja u Zagrebu i Hrvatskoj: od prve skijaške udruge do danas*, Zagreb, 2004.; Hrvatski zbor učitelja i trenera skijanja, *Alpsko skijanje*, Zagreb, 2009.

loškoga ili povijesnoga bavljenja skijanjem izostao. Uvid u recentnu domaću društveno-znanstvenu i humanističku produkciju na području sporta pokazuje da se unutar hrvatske znanosti o sportu katkad i napiše štogod o nogometu, ali da je zanimanje za druge sportove razmjerno malo. Dakle, skijanje u tom smislu nije nikakva iznimka. No, moguće je, imajući na umu i spomenuto objašnjenje, pronaći još jedan razlog za izostanak znanstvenoga interesa za skijanje.

Naime, do rezultatskoga afirmiranja obitelji Kostelić te njihova stupanja na javnu scenu skijanje u Hrvatskoj, kao natjecateljski sport, nije imalo osobitu društvenu ni kulturnu važnost, a zahvaljujući ponajprije senzacionalnim dosezima Janice Kostelić od kraja 1990-ih, a posebice u 2000-ima, te njihovoj popraćenosti u medijima veoma ju je brzo steklo. Međutim, kako u Hrvatskoj geografski i klimatski uvjeti nisu nklonjeni skijanju te dijelom baš zato i ne postoji posebno bogata skijaška tradicija, važnost skijanja otada naovamo manifestirala se prije svega u prepoznavanju, odozgo i odozdo, podobnosti natjecateljskoga skijanja za povezivanje s *nacionalnim*.⁶ Nepostojanje dovoljno prirodnih resursa koji bi doprinosili srastanju toga sporta s hrvatskim podnebljem znatno određuje karakter toga prepletanja *skijaškoga* i *nacionalnoga*.⁷

Odnos između vrhunskoga skijanja i nacije tako samo slijedi otprije postojeću matricu prema kojoj individualni sportovi doprinose imidžu nacije uspjesima pojedinaca jedino ako se oni nadovezuju jedni na druge. Zajedno s onima kolektivnih sportova, koji su, dakako, u prvom planu, oni tada ispisuju (pri)povijest Hrvatske kao "sportske nacije". Iza te (pri)povijesti postoje razrađeni mehanizmi utemeljenja nacionalne slave, a nekako se najpopularnijim ispostavilo pozivanje na nerazmjer između brojnosti populacije u Hrvatskoj i broja osvojenih sportskih medalja te ostvarenih vrhunskih rezultata na svjetskoj razini. Iz usporedbe koja uobičajeno zastaje na numeričkim vrijednostima izvodi se induktivnim skokom zaključak da su Hrvati u malo kojem području toliko uspješni i prepoznatljivi u svijetu kao što su u sportu. Štoviše, lako je utvrditi prelijevanje te recepture prezentiranja Hrvatske kao sportske nacije *par excellence* iz novinskoga i publicističkoga u znanstveni diskurs.⁸

⁶ Istovremeno je ono poslužilo i kao pokretač regionalnoga razvoja, konkretno uređenja te afirmacije Sljemena i Zagrebačke gore, čija je globalna prepoznatljivost postignuta zahvaljujući preuzetoj organizaciji utrke Svjetskoga skijaškog kupa 2005., isprva samo u ženskoj, a poslije i u muškoj konkurenciji. Tako je Sljeme u jeku zimske sezone profunkcioniralo i kao atraktivno sportsko-turističko odredište.

⁷ Dokumentiranih 110 godina skijanja u Zagrebu i Hrvatskoj (R. CVETNIĆ, *110 godina skijanja*) opravdano bi moglo sugerirati da organizirano skijanje u Hrvatskoj itekako postoji i da ima sasvim solidan staž, ali usporedba sa slovenskim skijanjem, koja će uslijediti u članku, ipak upućuje na slabije temelje za razvitak hrvatskoga skijanja spram onih koji su omogućili razvitak slovenskoga. Za tumačenje i sagledavanje tradicije hrvatskoga skijanja u pozitivnom tonu vidi B. MATKOVIĆ, S. FERENČAK, M. ŽVAN, *Skijajmo zajedno*, 14.-15.

⁸ Vidi Božo SKOKO, *Hrvatska (identitet, image i promocija)*, Zagreb, 2004., 285.; Vladimir PEZO, "Sport i hrvatski identitet", u: *Hrvatski nacionalni identitet u globalizirajućem svijetu*, ur. Neven Budak i Vjeran Katunarić, Zagreb, 2010., 145.-148.

Slovensko skijanje kao nacionalni sport

U Sloveniji skijanje ima bitno drukčiji status jer ga se, a tomu je tako bilo i kroz cijelo XX. stoljeće, ne tretira samo kao važnu sportsku aktivnost nego i kao kulturološku posebnost te zemlje. U 1980-ima, u razdoblju najzapaženijih natjecateljskih ostvarenja slovenskih skijaša⁹, skijanje je doprinosilo učvršćivanju slovenske nacije, čak i manje u smislu široke međunarodne promidžbe sportskim pothvatima, a više snažeći i naglašavajući osobitu kulturnu tradiciju kao specifikum slovenskoga prostora i naroda.¹⁰

Imajući to u vidu, nije čudno da su slovenska društvena znanost i humanistika posvetile skijanju veliku pozornost, a pogotovo se u 2000-ima intenziviralo istraživačko zanimanje za domaće skijanje. Medijska i popularnokulturna artikulacija važnosti skijanja za slovenski nacionalni identitet nametnule su se pritom kao posebno zanimljive za proučavanje.

Primjerice, o stjecištu skijanja i nacionalne identifikacije s popularnom kulturom dobro svjedoči uradak slovenskoga *rock*-sastava *Lačni Franz*, razvikanog u Jugoslaviji 1980-ih, koji je među brojnim hitovima toga vremena pripremio i jedan posvećen skijanju – pjesmu *Bela simfonija*¹¹, koja počinje stihovima:

Bom lahko kdaj pozabil
tvoj torzo na
strmini,
jeklene tetive gorenjskega orla.
pogled, ki osvaja,
junake planinskega
čaja.

⁹ Tina Maze, pobjednica Svjetskoga skijaškog kupa u sezoni 2012./2013., i to uz rekordan broj bodova, osvojila je tijekom nastajanja ovoga rada na Zimskim olimpijskim igrama u Sočiju zlatne medalje u spustu i veleslalomu, a kako su to prva slovenska olimpijska zlata u skijanju, njezin rezultat svakako zaslužuje posebno mjesto u nekom predstojećem preispisivanju slovenske skijaške povijesti. Ipak, s obzirom na to da je 1980-ih više slovenskih skijašica i skijaša bilo konkurentno u samom svjetskom vrhu no što ih je danas, tretman upravo toga razdoblja "zlatnim dobom" slovenskoga skijanja nipošto nije ugrožen.

¹⁰ Opisujući kako je sljubljenost kulturnoga naslijeđa i sportske promocije, u vidu javnoga praćenja prvoga velikog nastupa slovenskih skijaša po osamostaljenju države, kulminirala na Zimskim olimpijskim igrama 1992., Vlado Kotnik zaključuje da kultura kao jamstvo nacionalnoga preživljavanja i sport kao jamstvo međunarodne prepoznatljivosti ruku pod ruku konstituiraju novu slovensku tranzicijsku stvarnost. Vidi Vlado KOTNIK, "Sport and nation in anthropological perspective: Slovenia as land of skiing nationhood", *Antropologija*, 7/2009., 63.

¹¹ O pjesmi koju je 1986. napisao Zoran Predin vidi dodatno u: Gregor STARC, "Two sides of the same coin: Skiing and football in the Slovenian nation-building process", *Kinesiologia Slovenica*, 11/2005., br. 2, 75.-76.; ISTI, "Skiing memories in the Slovenian national mnemonic scheme: An anthropological perspective", *Anthropological Notebooks*, 12 (2)/2006., 16.-17.

In tvoj vmesni čas,
 moja kulturna katarza,
 in prva beseda najmlajših Slovencev
 naj ne bo mama,
 ampak RC Elan.

Pjesnički se subjekt, sudeći po figuri “gorenjskega orla”, isprva obraća Bojanu Križaju¹², a potom figurom “junaci planinskoga čaja” u svoju referencu implicitno uključuje i nešto širi kolektiv od Slovenaca satkane jugoslavenske skijaške reprezentacije – dakle, Jure Franka, Roka Petroviča, Mateju Svet¹³ itd. – koji su svi bili promotori spomenutog proizvoda. Potom, spajajući Križajevo prolazno vrijeme u utrci i vlastitu kulturnu katarzu, lirski “ja” apostrofira najmlađe Slovence kojima bi, po njemu, prva izgovorena riječ u životu umjesto “mama” trebala biti “RC Elan”. Skije tvornice “Elan”¹⁴ kao i skijaška obuća “Alpina” funkcionirali su u svijetu skijanja kao široko prepoznatljiv simbol slovenske tradicije i kvalitete.

U drugom dijelu pjesme lirski subjekt iz “ja” prelazi u “mi”, pa slijede stihovi:

Naše blontno veselje
 nam greje
 domove,
 v srcih poletje in sneg na zaslonu,
 zveze so dobre, še malo
 in šlo bo
 zares.

¹² Bojan Križaj bio je 1975. omladinski prvak Europe u slalomu, a 1987. u istoj je disciplini osvojio Kristalni globus Svjetskoga kupa. U slalomu je u karijeri ostvario osam pojedinačnih pobjeda na utrkama Svjetskoga kupa.

¹³ Izbor iz njihovih najvećih rezultata u karijeri: Jure Franko istaknuo se ponajprije kao osvajač srebrne medalje u veleslalomu na Zimskim olimpijskim igrama u Sarajevu 1984. godine. Mateja Svet osvojila je srebro u slalomu na ZOI u Calgaryju 1988., a godinu poslije i zlato u istoj disciplini na Svjetskom prvenstvu u Vailu / Beaver Creeku. Rok Petrovič bio je omladinski prvak svijeta u slalomu 1983. u Sestriereu, a 1986. završio je sezonu kao najbolji slalomaš u Svjetskom kupu. Za usustavljene rezultate spomenutih, ali i drugih slovenskih skijašica i skijaša iz vremena kojim se ovaj rad bavi, a zapravo i šire (1975. – 2002.), vidi Jože DEKLEVA, *V službi smučanja*, Maribor, 2002., 126.-157.

¹⁴ Tvornica je nastala 1945. u Begunjami na Gorenjskem, proizvođači isprva, zbog nedostatka novca za uvoz kvalitetnih materijala, skije veoma prosječne kvalitete. Kada je “Elan” ustanovio vlastiti institut, kvaliteta je počela rasti, a s modelom skija “RC”, koje je proslavio švedski šampion Ingemar Stenmark, krenulo se prema vrhuncu proizvodnje u 1980. godini. Vidi Aleš GUČEK, *Po smučinah od pradavnine: zgodovina smučanja*, Ljubljana, 1998., 178.-179.

To što nacionalnom, zajedničarskom, slovenskom “nam” veselje ispunjava domove vodi i do figure “proljeća u srcima”, kontrapunktno postavljene spram snijega na “našim” ekranima. Zahvaljujući tehnološkoj potpori pred “nama” je, izvjesno, skijaška utrka – nešto što budi pozitivne emocije, ali je ujedno za veoma širok kolektiv nadasve ozbiljna stvar.

Skijanje se u Sloveniji 1980-ih zbog odličnih rezultata domaćih predstavnika profiliralo kao “paradni televizijski sport”, što je, dakako, bilo blisko povezano s procesima njegove nacionalizacije i spektakularizacije. Ono je, naime, televizijski posredovano i obilježeno kao “nacionalni spektakl” te raspršeno u svakodnevicu ljudi.¹⁵ Skijanje pritom izravnim prijenosima nije ušlo samo u slovenske domove nego, primjerice, i u škole, gdje se prekidala nastava da bi se pratili važni nastupi Bojana Križaja i Mateje Svet. Važnost događaja djeca su mogla “pounutriti” promatrajući uzdahe i stiskanje palčeva učitelja, pedagoga, ravnatelja, u čijem su društvu natiskani u učionicu s televizorom pratili utrke.¹⁶ Kolektivna, u spomenutom smislu performativna gledanja televizijskih prijenosa, bilo samih nastupa ili u Sloveniji uprizorenih ceremonija proslava velikih medalja slovenskih skijaša, pa i kada su se odvijala u privatnim domovima, u društvu obitelji, prijatelja ili susjeda, uvlačila su pripadnike tako organiziranih publika u imaginiranje širega nacionalnog kolektiva.¹⁷

Medijski, konkretno televizijski doprinos radu kolektivne “skijaške” memorije u kasnosocijalističkoj Sloveniji tu nipošto ne staje. Sredinom 1980-ih, u vremenu jačanja slovenskih državotvornih impulsa, u Sloveniji su osmišljene dvije promidžbene akcije koje su naišle na snažan odjek. Jugoslavenski zimsko-sportski savez, koji je središte imao u Ljubljani, započeo je kampanju *Podarim – dobim* da bi prikupio novac za potrebe jugoslavenskih, a zapravo sve odreda slovenskih skijaša. Prodavale su se razglednice, i to samo u Sloveniji, a nagradnu su igru sponzorirala velika slovenska poduzeća. Najbolji su slovenski skijaši i skijašice javno ždrijebali imena sretnih dobitnika, a točni odgovori na pitanja iz povijesti slovenskoga skijanja nagrađivali su se veoma vrijednim nagradama – npr. kuhinjama, automobilima, stanovima. Nacionalni predznak i ekskluzivističko obilježje takve bogate lutrije ostavljali su dojam hotimičnog zatiranja jugoslavenstva i socijalističkih vrijednosti.

Makar je “zamišljanje nacije”¹⁸ preko sportskih heroja opće mjesto susreta (konstruiranoga) nacionalnog i sportskog, taj je princip zamišljanja u slovenskom primjeru imao snažnu konkurenciju uslijed iskoristivosti geografskih resursa zemlje za tu svrhu. Tako je druga kampanja, pod nazivom *Slovenija, moja dežela*, svoj doprinos homogeniziranju nacionalnih osjećaja dala kroz prezentaciju slovenskih krajolika i kulturne

¹⁵ Vlado KOTNIK, “Smučanje kot spektakel nacije: od bloškega smukanja do paradnega televizijskega športa”, u: *Kalejdoskop športa: uvod v športne studije*, ur. Mitja Velikonja, Peter Stankovič i Gregor Starc, Maribor, 2009.

¹⁶ G. STARC, “Skiing memories”, 6.-7.

¹⁷ Vlado KOTNIK, “Slovenia and Its National Winter Pastime: In Pursuit of an Anthropology of Alpine Skiing”, *The Anthropology of East Europe Review*, 1/2007., 96.

¹⁸ Benedict ANDERSON, *Nacija: zamišljena zajednica*, Zagreb, 1990.

baštine Slovenaca. U televizijskim je spotovima Slovenija prikazana kao prekrasna, mirna zemlja s atributima idiličnoga i folklornoga: zemlja zelene prirode, snježnih planina, jednostavnosti, prijateljstva, ljudi zemlje i ljudi sela.¹⁹

Logika te kampanje raspršena je medijskim kanalima konkretnije u područje sporta, gdje se manifestiralo kako to priroda biva podlogom kulturi, a i priroda i kultura sportu. Na slovenskoj su nacionalnoj televiziji u emisijama koje su prethodile prijenosima međunarodnih skijaških natjecanja u Mariboru i Kranjskoj Gori iznimne individualne vještine i nadarenost generacije slovenskih skijaša u 1980-ima projicirani preko panoramskoga pogleda u ljepote slovenskih krajeva, uz naglašavanje njihove prirodnosti i izvornosti, a time su preneseni i među široku publiku kao svojina svih Slovenaca.²⁰ Iako je nepobitno da su planinska kultura slovenstva i njezine različite derivacije snažno utjecale na razvoj slovenskoga suvremenog sporta – ponajprije skijanja i skijaških skokova²¹ – takva je medijska praksa dobar primjer kako se djelovanjem naturalističke agende skijanje u Sloveniji ciljano utiskuje u nacionalni krajolik.²² Takva artikulacija slovenstva ujedno podsjeća da općenito vrijedi da mitovi, simboli i narativi kao temelji za konstrukciju nacionalnoga identiteta svoj izvor ne traže samo u kulturnom kontekstu nego i u prirodnoj okolini i geografskim uvjetima.²³

Spajanje skijanja i nacije kroz *zamišljanje zajednice, kolektivnu memoriju i izumljivanje tradicije*

Rekapituliraju li se ovdje izloženi uvidi slovenskih kulturnih antropologa Gregora Starca, Vlade Kotnika i Boštjana Šavera, temeljeni na njihovim autoetnografskim opažanjima, prikupljenim kazivanjima i analizama medijskoga sadržaja i diskursa, metodama koje su oni 2000-ih primijenili u istraživanju slovenskoga skijanja 1980-ih i 1990-ih, možemo primijetiti da su se u interpretaciji slovenskoga skijaško-nacionalnog fenomena poslužili kategorijom “zamišljanja zajednice”, oslanjajući se time

¹⁹ Vidi G. STARC, “Two sides of the same coin”, 68.-69.; ISTI, “Skiing memories”, 18.-19.; ISTI, “Šport kot socialna arena nacije v Sloveniji”, *Razprave in gradivo*, 50-51/2006., 279.

²⁰ Vidi V. KOTNIK, “Smučanje kot spektakel nacije”, 199.-200. Praksa uz skijanje vezanog širokog predstavljanja slovenskih prirodnih ljepota nastavila se, promotivnim filmovima koji su prethodili prijenosu samih utrka, i u 1990-ima, no tada bi prijenos čiji je organizator bila TV SLO preuzimao veliki broj televizijskih postaja po svijetu, što je značilo promociju širih razmjera prema van. Vidi Maruša PUŠNIK, “Konstrukcija slovenske nacije skozi medijsku naraciju”, *Teorija in praksa*, 36/1999., br. 5, 802.-803.

²¹ Boštjan ŠAVER, *Nazaj v planinski raj: alpska kultura slovenstva in mitologija Triglava*, Ljubljana, 2005., 144. I skijaški skokovi, baš poput alpskoga skijanja, uživaju u Sloveniji status nacionalnoga sporta, no oni ga ipak zaslužuju po nešto drukčijim osnovama. Za psihoanalitičko i filozofsko tumačenje takva statusa skijaških skokova u slovenskoj javnosti vidi Lev KREFT, *Levi horog: filozofija športa v osmih esejih*, Ljubljana, 2011., 83.-105.

²² V. KOTNIK, “Sport and nation in anthropological perspective”, 56.

²³ B. ŠAVER, *Nazaj v planinski raj*, 24. I drugi popularno-kulturni oblici sa skijaškim sadržajima, primjerice knjige za djecu, sadržavali su nacionalne sentimente prožete moralnim vrednotama. Vidi G. STARC, “Two sides of the same coin”, 76.

na poznatu teoriju Benedicta Andersona i priklanjajući se tako konstruktivističkomu tumačenju nacije. U sličnom duhu, nije zaobiđen ni Eric Hobsbawm i njegova teorija o “izumljivanju tradicije”.²⁴

Gregor Starc u svojim je radovima potencirao i “kolektivnu memoriju”, kako je shvaća Maurice Halbwachs, prepoznajući u njezinim mehanizmima specifičan princip napajanja veze između skijanja i nacije u Sloveniji. Osim što je izgrađena uz pomoć strukturalne amnezije, odnosno selektivnoga zaboravljanja²⁵, kolektivna memorija nerijetko biva osnažena izmišljanjem tradicije.²⁶ U konkretnom slučaju, kolektivna memorija očuvala je skijanje kao slovenski nacionalni sport, razlikovno obilježje slovenskoga naroda u odnosu na ostale konstitutivne narode u tadašnjoj Jugoslaviji. Kolektivna memorija imala je, dakako, i svoju institucionalnu dimenziju. Naime, ni znanost ni mediji ni politika nisu bili izuzeti iz označivanja skijanja kao nečega posebnog, što je Slovencima u vremenu kada je ideal bratstva i jedinstva na jugoslavenskom prostoru bio već dobrobrano nagrižen davalo odgovor na njihova temeljna identitetska pitanja.²⁷

Opisani način rada kolektivne memorije, pozivanje na tradiciju, kao i naznačene politike i prakse zamišljanja nacije ipak nisu dostatni da se slovensko skijanje prepozna kao sport čiji su korijeni isprepleteni s korijenima same nacije. Uz uvažavanje antropoloških interpretacija, korisno je stoga obratiti pozornost i na tekstove slovenskih povjesničara skijanja, na njihove uvide u ishodišta toga fenomena, odnosno njihova tumačenja sraslosti skijanja i slovenstva.

Ponešto pojednostavljeno, njihovo je stajalište da skijanje u Sloveniji – da bi sasvim opravdalo status “narodnoga” odnosno “nacionalnoga sporta” – treba i konkretno povijesno utemeljenje. No, jedni smatraju da se njegov status nacionalnoga sporta neprijeporno može povijesno utemeljiti, samo taj temelj treba kvalitetnije prepoznati i

²⁴ Hobsbawmove teze o povezanosti buđenja nacija potkraj XIX. stoljeća s nastankom modernih sportova te o ponavljajućim ceremonijalnim i ritualnim praksama koje bi imale korespondirati s dalekom prošlošću, ali i Andersonove teze o ulozi tiskarskoga kapitalizma i medija u povezivanju širokih masa na bazi imaginacije, pale su među mnogim proučavateljima i tumačima međudnosa sporta i nacije u društvenim i humanističkim znanostima na veoma plodno tlo. Vidi Adrian SMITH, Dilwyn PORTER, “Introduction”, u: *Sport and National Identity in the Post-War World*, 4.-5.; Anthony KING, “Nationalism and Sport”, u: *The SAGE Handbook of Nations and Nationalism*, ur. Gerard Delanty i Krishan Kumar, London, 2006., 250.-251.

²⁵ Gregor STARC, “Telesne prakse športa kot torišče slovenskega nacionalizma: ‘Vsak poedinec je v narodu tekmovalec!’”, *Teorija in praksa*, 40/2003., 922.; ISTI, “Two sides of the same coin”, 71.; ISTI, “Skiing memories”, 8.; ISTI, “Šport kot socialna arena nacije”, 274.

²⁶ G. STARC, “Skiing memories”, 9.

²⁷ G. STARC, “Šport kot socialna arena nacije”, 278.-279. Starc primjećuje da je diskurs bratstva i jedinstva u Jugoslaviji u vrijeme Zimskih olimpijskih igara u Sarajevu 1984. još bio moćan, a popustio je do ZOI u Calgaryju 1988. (vidi ISTI, “Telesne prakse športa”, 920.-921.); Cvetnić upozorava da već u vrijeme sarajevskih igara “[p]odjela na mi i oni postaje sve češća u međusobnoj komunikaciji u tada monolitnoj Jugoslaviji”, potkrepljujući to sljedećim “sportskim” podatkom: “U jednom ispitivanju javnog mnijenja u Sloveniji manje od pola anketiranih podržalo je organiziranje ZOI u Sarajevu; dvadesetak posto smatra da je Jugoslavija dobar, ali Sarajevo loš izbor, dok ostali uopće ne podržavaju ideju” (vidi R. CVETNIĆ, *110 godina skijanja*, 183.).

jasnije uvažiti²⁸, a drugi ne dijele isto mišljenje i rezerviraniji su prema nacionalizaciji skijanja kao sporta uz popratnu manipulaciju povijesnim resursima.²⁹

U uvodnoj riječi svoje knjige o povijesti skijanja *Po smučinah od pradavnine* (1998.) Aleš Guček, zagovarajući ideju o skijanju kao “narodnom sportu” Slovenaca, podsjeća na “staru skijašku pjesmu Gorenjaca Čadeža i Polajnara”, nekoć među ljubiteljima skijanja rado pjevanu za vožnji vlakovima, na skijalištima i u planinskim kućama, a danas gotovo zaboravljenu:

Že stari so Bločani, takoj kot Norvežani
ta lepi šport poznali in smučali za špas.
Namesto smučk na noge privezali so doge:
po bregu dol se smučali in vriskali na glas:

Smučke na nog, veseli bodimo!
Smuk po strminči se dol zapodimo.
Hitimo, hitimo, se nič ne bojimo
saj le brzina je naš ideal.³⁰

Ovdje izdvojene, prve dvije strofe te pjesme oslanjaju se, barem posredno, na građu slovenskih skijaških kronika, ali i uradaka druge vrste koji veličaju ulogu Slovenije u sveukupnoj povijesti skijanja tako što apostrofiraju “starinsko skijanje”³¹ na bloškim planinama. S preuzete, posvuda potencirane paralele između Norvežana i Slovenaca, povučene s obzirom na vrijeme njihova upoznavanja sa skijama i skijaškom tehnikom, prelazi se na opis same radnje u izvedbi Bločana, a zatim se naglašava njihovu vedrinu, hrabrost te ideal koji ih pokreće.

Iako slovenski počeci modernoga skijanja, kako se to najčešće tumači – zahvaljujući liku i djelu prvoga tamošnjeg učitelja skijanja Edmunda Čibeja³² – sežu još u

²⁸ Vidi A. GUČEK, *Po smučinah od pradavnine*, 1998.

²⁹ Vidi Borut BATAGELJ, “Mitološke razsežnosti bloškega smučanja in konstrukt stereotipa o smučanju kot slovenskem nacionalnem športu”, *Zgodovinski časopis*, 59/2005., br. 1-2 (131); ISTI, *Izum smučarske tradicije: kulturna zgodovina smučanja na Slovenskem do leta 1941*, Ljubljana, 2009.

³⁰ Vidi A. GUČEK, *Po smučinah od pradavnine*, 9.

³¹ Riječ je o prijevodu ustaljenoga slovenskog termina “starosvetno smučanje”. Njime se označuje tehnika skijanja kojom su se uz uporabu specifičnih skija služili na Blokama (*isto*, 21.-22.), a koja je polako odumirala s pojavom modernoga skijanja i modernih skija. Godina 1942. mogla bi se, na temelju djelovanja fašističke vlasti Ljubljanske pokrajine u tom smislu, smatrati “prijelomnicom u postupnoj eutanaziji” starinskoga skijanja. Vidi *isto*, 23.-24.; B. BATAGELJ, *Izum smučarske tradicije*, 35.-36.

³² O takvu tumačenju mjesta Edmunda Čibeja u povijesti slovenskoga skijanja vidi A. GUČEK, *Po smučinah od pradavnine*, 42. Za kompleksnije (pre)ispitivanje Čibejevih dosegâ vidi B. BATAGELJ, *Izum smučarske tradicije*, 141.-144.

posljednja desetljeća XIX. stoljeća, za popularizaciju skijanja na slovenskom prostoru više od bilo koga zaslužni su “drenovci”, neformalna skupina predvođena Rudolfom Badjuro, koja je djelovala 1920-ih i 1930-ih. Badjura je ostao upamćen po trudu oko iznalaženja dokaza o slovenskom alpskom skijanju kao fenomenu duge i drukčije tradicije u odnosu na nordijsko skijanje.³³ Za simbiozu nacionalne i skijaške povijesti Badjura je mnogo učinio potencirajući u svojim člancima i knjigama važnost pisanih izvora o bloškom starinskom skijanju.³⁴ Među ostalim, citirao je radi toga ulomak utjecajnog djela Janeza Valvasora *Slava Vojvodine Kranjske*, objavljenog 1689. godine.³⁵ Valvasor je ondje opisao seljake kako s daščicama privezanima za noge te s dugačkim kolcem u rukama svladavaju snijegom zameten planinski teren na Blokama, spuštajući se hitro i spretno u zavojima niz padinu.

Taj se opis predmodernoga, uporabnoga skijanja usjekao i u mnoge kasnije reference na korijene skijaške prakse u Sloveniji, svjedočeći da je ona unutar čitave Srednje Europe najprije postojala upravo na slovenskom prostoru.³⁶ U bloškim je skijama Badjura prepoznao autohtonu opremu toga područja³⁷, a nastojao je dokazati i da etimologija riječi *smučanje* upućuje na samosvojnost slovenskoga skijaškog vokabulara.³⁸ Zahvaljujući njegovu i sličnim entuzijastičkim naporima slovensko je skijanje još prije Drugoga svjetskog rata doseglo status nacionalnoga sporta, što će se zatim u 1980-ima, uslijed opisane popularizacije vrhunskoga, ali i one rekreativnoga skijanja, dodatno razvijati u sličnom smjeru etničkoga označivanja toga sporta.

Borut Batagelj istražuje kulturnu povijest skijanja u Sloveniji do 1941. te već u tim povijesnim okvirima ustanovljuje mitološki status bloškoga starinskog skijanja i raspon iskoristivosti te tradicije za potrebe afirmacije skijanja kao “nacionalnoga sporta”. U političko-kulturno-propagandnom nakalemplivanju modernoga skijanja – kao sportske

³³ Svetozar Guček u svojoj se knjizi u kojoj Sloveniju predstavlja kao kolijevku srednjoeuropskoga skijanja na više mjesta u panegiričkom stilu osvrće na Badjurinu ulogu u promoviranju bloškoga starinskog skijanja te njegovu povezivanje s modernim skijanjem u Sloveniji. Vidi Svetozar GUČEK, *Slovenija, zibelka smučanja v srednji Evropi*, Ljubljana, 1989., 28., 53., 70., 88., 115.

³⁴ Rudolf BADIJURA, *Smučar: smučka teorija in praksa za začetnike in izvežbane*, Ljubljana, 1924., 13.-14. Vidi A. GUČEK, *Po smučinah od pradavnine*, 19.-20.; G. STARC, “Skiing memories”, 12.-15.; ISTI, “Šport kot socialna arena nacije”, 278.; B. BATAGELJ, *Izum smučarske tradicije*, 38.-39, 172.; V. KOTNIK, “Smučanje kot spektakel nacije”, 191.

³⁵ U originalu, pisanom na njemačkom jeziku: Valvasor Johann Weichard, *Die Erhe das Herzogthums Crain. Laibach*, Nürnberg, 1689. Slavni opis *Čudne hoje po zasneženih hribih* nalazi se u 28. poglavlju četvrte knjige toga djela, na str. 584.-586. Vidi A. GUČEK, *Po smučinah od pradavnine*, 18.-19.; B. BATAGELJ, *Izum smučarske tradicije*, 21.

³⁶ Vidi Karlo TAUBER, *Smučka i smučanje*, Ljubljana, 1936., 11.-12.; Drago ULAGA, *Smučanje*, Ljubljana, 1947., 16.-20.; S. GUČEK, *Slovenija, zibelka smučanja*, 11.-14.

³⁷ Uz ovu koju je zagovarao Badjura, postoji i teorija o bloškim skijama kao staroslavenskomu naslijeđu. Tu je teoriju, prije svega na podlozi filoloških dokaza, zastupao slovenski etnograf Boris Orel. Vidi B. BATAGELJ, *Izum smučarske tradicije*, 23.-26.

³⁸ Badjurinim pokušajima ustanovljivanja skijaške terminologije kao elementa identifikacije podrobno se bavi Borut Batagelj. Vidi B. BATAGELJ, *Izum smučarske tradicije*, 54.-60. Usp. ISTI, “Mitološke razsežnosti bloškoga smučanja”, 148.-149.

prakse koju Slovenija upoznaje potkraj XIX. stoljeća – na bazu bloške prakse skijanja kao prometovanja poznate iz Valvasorovih opisa, koja je poslije integrirala i komponentu zabave, Batagelj prepoznaje “izum skijaške tradicije”, pozivajući se u zaključku svoje opsežne monografije i na Hobsbawmovo određenje pojma “izumljivanje tradicije”.³⁹ Prateći što se događa s bloškim skijama i bloškom skijaškom tehnikom do Drugoga svjetskog rata, Batagelj podastire dokaze o odumiranju bloškoga starinskog skijanja te stoga upozorava da razvitak skijanja u Sloveniji od bloškoga protoskijanja do alpskoga skijanja kao modernoga sporta svjedoči o povijesnom diskontinuitetu skijaških praksi te da je povijesno potpuno neutemeljeno na bloškoj tradiciji izgrađivati sportski nacionalni identitet.⁴⁰ Premda se autorov istraživački interes zaustavlja mnogo prije 1980-ih, on u predgovoru knjige spominje da mu kao pripadniku generacije koja je odrastala uz skijanje baš u tom vremenu nije promaknula povezanost slijevanja skijaškoga i nacionalnoga s onodobnim društveno-povijesnim kontekstom nacionalne emancipacije Slovenaca.⁴¹

Ono čime se on izravno, odnosno intenzivno ne bavi, Gregor Starc, Vlado Kotnik i Boštjan Šaver, sva trojica rođena u 1970-ima, kao i Batagelj, višekratno su interpretirali, uključujući u raspravu i nogomet da bi jasnije ustvrdili diskurzivni princip razdvajanja Slovenaca od Hrvata i Srba. Polazište je svakako to da su međunarodni uspjesi slovenskih skijaša u 1980-ima hranili mit o alpskom skijanju kao slovenskomu autentičnomu nacionalnom sportu.⁴² Skijanje je, za razliku od nogometa – koji za sobom vuče konotacije balkanstva, a time i tuđe, manje vrijedne prakse⁴³ – percipirano karakterističnim za alpsku kulturu slovenstva.⁴⁴ Slovenski je skijaški imaginarij inzistirao na čistoći toga sporta, autohtonosti alpskoga skijanja kao prirodne danosti i genetskoga dara Slovenaca.⁴⁵ Onodobni slovenski nacionalizam nije dopuštao hibridnost te je et-

³⁹ Vidi B. BATAGELJ, *Izum smučarske tradicije*, 471.-478. Usp. ISTI, “Mitološke razsežnosti bloškoga smučanja”, 155.

⁴⁰ B. BATAGELJ, *Izum smučarske tradicije*, 37.-49.

⁴¹ *Isto*, 7. Toj je povezanosti Batagelj posvetio podjednako malo istraživačke pozornosti i u svojem ranijem radu o problematici mitomanskih uporaba bloškoga skijanja, usp. B. BATAGELJ, “Mitološke razsežnosti bloškoga smučanja”, 157.

⁴² V. KOTNIK, “Smučanje kot spektakel nacije”, 193.

⁴³ “Drugim riječima, nogomet je u komunističkom razdoblju slovenstva utjelovljavao pejorativni sport, koji je na stereotipnoj razini bio tijesno povezan s ksenofobičnom konstrukcijom drugorazrednosti jugoslovenstva.” Vidi B. ŠAVER, *Nazaj v planinski raj*, 266. O tome kako se poslije status nogometa u Sloveniji mijenjao ovisno o (ne)uspjesima slovenske reprezentacije vidi Peter STANKOVIČ, “Sport and Nationalism. Shifting Meanings of Soccer in Slovenia”, 2003. (<www.eurozine.com>); G. STARC, “Telesne prakse športa”, 924.; ISTI, “Two sides of the same coin”, 71.-76., 78.-86.; ISTI, “Uvod”, u: Marjeta Kovač, Gregor Starc, Mojca Doupona Topič, *Šport in nacionalna identifikacija Slovencev*, Ljubljana, 2005., 21.-22.; ISTI, “Šport kot socialna arena nacije”, 279.-281.; ISTI, “Odsotna prisotnost: pogled na zgodovino slovenskega nogometa z očmi dnevnega tiska”, u: *Kalejdoskop športa: uvod v športne studije*.

⁴⁴ B. ŠAVER, *Nazaj v planinski raj*, 266.; G. STARC, “Two sides of the same coin”.

⁴⁵ V. KOTNIK, “Slovenia and Its National Winter Pastime”, 97.-98.; ISTI, “Smučanje kot spektakel nacije”, 205. Skijanje je općenito nerazdvojno povezano s različitim oblicima i pokušajima “autohtonizacije”, čemu u prilog govori i činjenica da su ga krovne instance toga sporta podijelile na nordijske i alpske discipline, što upućuje na pripadnost određenoga tipa skijanja određenomu geografskom

nička distinkcija Slovenaca unutar slovenskoga javnog prostora hranjena purističkom ideologijom.⁴⁶

Kada su Janica i Ivica Kostelić na pragu 2000-ih svojim rezultatima potkopali mit o nesposobnosti za skijanje svih jugoslavenskih naroda izuzev Slovenaca, njihovi su uspjesi pripisani nečovječnomu radu i treninzima⁴⁷ jer je bilo nedopustivo da bi njih dvoje, kao hrvatski skijaši, imali taj sport “u krvi”, tj. u genima. Ujedno se naglašavala činjenica da iza slovenskoga skijanja stoje mnoga tijela koja mogu zastupati tijelo nacije, a hrvatsko se skijanje svodi na dva pojedinačna tijela, izložena (a i sklona) ozljedama. Citirana je i izjava Ivica Kostelića u kojoj spominje da je on zapravo proizvod slovenske škole skijanja, povezana s time što je njegov dugogodišnji trener bio Slovenac Vincencij Jovan.⁴⁸

Neautentičnost hrvatskoga skijanja

Ako u Franji Bučaru⁴⁹ i njegovoj ulozi za razvitak modernoga skijanja krajem XIX. stoljeća hrvatska skijaška povijest još i ima stanoviti pandan ulozi Edmunda Čibeja u slovenskoj skijaškoj povijesti, ipak do pojavljivanja obitelji Kostelić potkraj XX. stoljeća hrvatska skijaška povijest nema figuru usporedivu s onom Rudolfa Badjura.⁵⁰

Ante Kostelić i njegova djeca – Janica i Ivica – ne samo da obilježavaju nego zapravo i kreiraju suvremeno hrvatsko skijanje – no oni to počinju činiti 15-ak godina nakon Križaja, u vrijeme kada se medalje osvajaju pod hrvatskom zastavom i kada su sportsku povijest Republike Hrvatske i prije skijaša počeli velikim međunarodnim uspjesima oblikovati nogometaši i rukometaši. U to se vrijeme i u području sporta “[h]rvatski nacionalni identitet u globalizirajućem svijetu”⁵¹ uspostavlja spram nekih no-

prostoru. Vidi Martin ŽUŽEK KRES, “Povej mi, kaj smučaš, in povem ti, kdo si: sociokulturno antropološko premissljevanje smučanja”, u: *Kalejdoskop športa: uvod v športne studije*, 151.

⁴⁶ G. STARC, “Two sides of the same coin”, 66.-67.

⁴⁷ Još 1992. Ante Kostelić najavio je šampionsku karijeru svoje tada 10-godišnje kćeri, koja je na natjecanjima za cicibanski uzrast u Sloveniji uvjerljivo pobjeđivala konkurenciju, a Slovenci su njezinu superiornost bili skloni protumačiti time što je na godišnjoj razini kudikamo više vremena od drugih skijašica provodila na snijegu, pri čemu su Janičinu pretreniranost držali izravnim posljedicom megalomanskih planova njezina oca. Vidi D. FIGENWALD, *Janica Kostelić*, 8.-11.

⁴⁸ G. STARC, “Telesne prakse športa”, 923.

⁴⁹ Kako je kao “svestrani sportaš” i “promicatelj sporta” Franjo Bučar konkretno doprinio razvoju skijanja u Hrvatskoj vidi primjerice: Hrvatski zbor učitelja i trenera skijanja, *Alpsko skijanje*, 36.-37.

⁵⁰ Evo što potkraj prve polovine XX. stoljeća kaže učitelj skijanja Dragutin Franković: “Možemo slutiti da je (prema Valvazoru) iz Bloka u Sloveniji prešlo našim seljacima u Gorski Kotar odakle je imalo utjecaj na daljnje širenje. Skijanje je kao sport započelo kod nas početkom ovog stoljeća. U zimskom razdoblju godine 1894./95. bio je osnovan u Zagrebu prvi skijaški ogranak u sastavu ‘Zagrebačkog klizačkog društva’. Od toga vremena počelo se skijanje kao sport sve više razvijati. Prvi skijaški tečaj otvoren je 3. II. 1913. u Gorskome Kotaru. Tom prilikom održalo se i jedno neslužbeno natjecanje.” Vidi D. K. FRANKOVIĆ, *Škola skijanja*, Zagreb, 1945., 9.-10.

⁵¹ Ovdje preuzimam naslov zbornika čiji urednici u njegovu uvodu ističu raznorodnost priloga u njemu,

vih drugih, a ne više toliko spram nekadašnjih konstitutivnih jugoslavenskih naroda, strogo na etničkoj platformi. Prijetnja nadnacionalnosti, s kojom je suočen hrvatski nacionalni identitet, dolazi, dakako, od strane institucije koju tvori rastuće mnoštvo država-nacija – Europske unije.⁵²

Hrvatsko je osamostaljenje i ono što mu neposredno slijedi tranzicijsko i pomalo proturječno razdoblje, i to u dvostrukom smislu: iz socijalizma se prelazi u kapitalizam, ali se istodobno iz nesamostalnosti unutar socijalističke federacije prelazi u nesamostalnost unutar Europske unije i globalnoga kapitalizma. Ako bi se hrvatska kulturna politika možda “mogla opisati kao niz reakcija na takvo proturjeđe i ujedno pokušaj redefiniranja kulturnog identiteta države koja gubi ekonomsku i političku suverenost netom ju je stekla”⁵³, sportska politika u Hrvatskoj u svojim istaknutim primjerima (Ivanišević, Kostelić, Vlašić) poprima obiteljski, a ne nacionalni predznak te je, shvatljivo, vođena obiteljskim, a ne nacionalnim prioritetima i ciljevima.

Kako je Hrvatska nealpska zemlja, sa samo četiri planine, s malo snijega u zimskim mjesecima i s malim brojem, za vrhunsko skijanje neodgovarajućih skijališta, Kostelići ni u geografskoj infrastrukturi, baš kao ni u konstelaciji snaga u hrvatskom sportu, nisu imali primjerene uvjete za svoje šampionske ambicije. *Dnevnik pobjednika*, dokumentarni film autora Brune Kovačevića i redatelja Rajka Varlaja iz 2002., u tom smislu također dobro svjedoči da hrvatsko skijanje ima obiteljsku, a ne nacionalnu bazu te da nesvakidašnji Janičini i Ivičini rezultati ne mogu biti ispričani kao priča s povijesnom jezgrom nego isključivo kao priča o entuzijazmu, radu i odricanju.

Nastupi i govori političara i dužnosnika, medijska prezentacija te naposljetku i sami rituali slavljeničkih dočeka na Trgu bana Jelačića ugrađuju nacionalni duh i u okrilje hrvatskoga skijanja⁵⁴, ali je tu zapravo riječ o tome da skijanje posredno daje

ali i izdvajaju pristup temi koji te priloge povezuje te, zajedno s temom samom, opravdava njihovo okupljanje u zborničkoj cjelini: “Možda je jedina točka suglasnosti među autorima njihova rezerviranost prema primordijalističkom shvaćanju identiteta, po kojemu ne samo da je naš mi uglavnom isti – s obzirom na opseg kolektivnog identiteta ili zajedničke pripadnosti, sposobnosti međusobnog prepoznavanja i konvergentnih putova u prošlosti i sadašnjosti – nego su slično, tobože već odavno, određeni i naši odnosi s drugima. Ako ništa drugo, globalizacija je, zajedno s približavanjem Hrvatske Europskoj uniji, snažno uzdrmala takva uvjerenja koja su u Hrvatskoj još uvijek rasprostranjena.” Vidi *Hrvatski nacionalni identitet u globalizirajućem svijetu*, ur. Neven Budak i Vjerran Katunarić, Zagreb, 2010., XII.

⁵² U svojem tekstu o politici i poetici etnonacionalnih identiteta Zlatko Kramarić i Angelina Banović-Markovska diskutiraju i o budućnosti nacionalne države kao moderne političke forme, nalazeći da “[nj] ezino postojanje u općem i heterogenom okviru poslijenacionalnog političkog poretka oslobođenog prinuda nacionalne uniformnosti, otvara pitanje o sudbini koncepta ‘država-nacija’, o njezinoj sadašnjoj krizi, kao i o neizvjesnoj budućnosti toga koncepta, prije svega u kontekstu prevladavajućih procesa globalizacije i mondijalizacije, koji bitno osporavaju svaku ideju stabilnog identiteta: moderni je identitet, u prvome redu, paradigmatičan primjer trajno nestabilnog identiteta!”. Vidi Zlatko KRAMARIĆ, Angelina BANOVIĆ-MARKOVSKA, “Politika i poetika etnonacionalnih identiteta”, u: Z. Kramarić, A. Banović-Markovska, *Politika, kultura, identitet (interkulturalni dijalog)*, Osijek – Zagreb, 2013., 11.

⁵³ Vjerran KATUNARIĆ, *Rajska zajednica i društveni pakao – sociološka razmatranja*, Zagreb, 2013., 205.

⁵⁴ Janica Kostelić osvojila je na Zimskim olimpijskim igrama u Salt Lake Cityju 2002. tri zlatne i srebrnu medalju te joj je po povratku u Zagreb na Trgu bana Jelačića priređen veliki doček. Ratko Cvetnić taj doček “čita” kao

svoj doprinos predstavljanju Hrvatske kao “sportske nacije”, čemu je u ovom članku već posvećena pozornost.

Zaključak: od konstruktivističke paradigme unatrag k Anthonyju Smithu i “pupčanoj vrpci” nacionalnoga sporta

Poslužiti se teorijama nacija i nacionalizama Erica Hobsbawma i Benedicta Andersona, teorijskim doprinosima Mauricea Halbwachsa ili čak Michela Foucaulta – objasniti, dakle, određene aspekte odnosa sporta i nacionalnoga preko kategorija izumljivanja tradicije, zamišljanja zajednice, kolektivne memorije i režima istine – u oba je slučaja, slovenskom i hrvatskom, osnovano i opravdano.

Slovenski skijaški fenomen u jugoslavenskom kasnom socijalizmu nudi, međutim, osnove i za pomnije razmatranje kako se etnička previranja toga vremena reflektiraju u području sporta. S time povezano, on se može, s obzirom na neke njegove specifičnosti u odnosu na hrvatski skijaški fenomen u 2000-ima, valjano analizirati i s pomoću teorija koje konvergiraju s primordijalizmom.

Postoje tri argumenta kojima bi se dalo potkrijepiti primordijalističko-etničko tumačenje fenomena sljublivanja sporta i nacije u kasnosocijalističkoj Sloveniji. To su, prvo, društvenopolitički kontekst dezintegracije vrijednosnoga sustava socijalizma u Jugoslaviji 1980-ih, zatim nacionalni krajolik kao temeljni preduvjet bavljenja skijanjem, ali i označivanja skijanja autohtonim, te, naposljetku, narodna “skijaška” kultura iz XVII. stoljeća kao svojevrsni “pupak” modernoga skijanja razvijenog u XX. stoljeću.

Slovenski antropolozi u svojim radovima na temu skijanja nisu propustili uzeti u obzir stanje u jugoslavenskom društvu u kasnom socijalizmu te se usmjeriti i na etničku komponentu simbioze nacionalnoga i sporta u Sloveniji u 1980-ima. Dapače, opisivali su i objašnjavali medijski i ini diskurzivni angažman oko toga da skijanje bude prepoznato kao sportska praksa koja je slijedom svojega povijesnog kontinuiteta funkcionirala kao demarkacijsko obilježje slovenskoga naroda u raznim državnim i društvenim okolnostima. Pa ipak, što se teorijskih uporišta tiče, u tom su se kontekstu odabrali referirati ponajprije na Frederika Bartha, prepoznajući u njegovim tezama o održavanju međugrupnih razlika podlogu za etničko tumačenje izgradnje slovenske nacije na polju skijanja.⁵⁵

“državni blagdan”. Vidi R. CVETNIĆ, *110 godina skijanja*, 228.-229. Za interpretaciju dočeka Janice Kostelić kao medijskoga događaja s paralelnim integrativnim i dezintegrativnim aspektima, događaja koji potiče nacionalnu koheziju, ali istodobno pospešuje regionalna rivalstva, vidi Zlatan KRAJINA, “Mediji i društveno zajedništvo: ispitivanje primjenjivosti Dayanova i Katzova koncepta ‘medijskih događaja’”, *Medijske studije*, 3/2012., br. 5. Za antropološko tumačenje međunarodnoga sporta kao događaja nacije, ali i razradu s time povezane teze da se sport tijekom XX. stoljeća razvio u eminentan medijski događaj, vidi Vlado KOTNIK, “Internacionalni šport kot dogodek nacije”, predavanje održano 30. rujna 2011. u sklopu Maratona predavanja i razgovora o fenomenu događaja na 29. Međunarodnom grafičkom bijenalu (<<http://29graficnibienale.wordpress.com/program/maraton-predavanj-in-pogovorov-o-fenomenu-dogodka/>>).

⁵⁵ Vidi M. PUŠNIK, “Konstrukcija slovenske nacije”; G. STARC, “Telesne prakse športa”, 910.; ISTI, “Šport kot socialna arena nacije”, 276.

No, kada se slovenska nacija, a onda i etnija, objasne preko Bartha kao “oblici društvene organizacije kulturnih razlika”, pri čemu su nacionalnost i etničnost promjenjive, procesualne kategorije⁵⁶, to se teško usklađuje s pojmovima autentičnosti i autohtonosti kako ih određuje Anthony Smith, a koje u interpretaciji slovenskoga skijanja koriste kulturni antropolozi. Naime, za Smitha je, kao “rubnoga” primordijalista, sadašnjost, ukupno uzevši, vršak prošlosti, a za Bartha, kao “rubnoga” modernista, “prošlost je dodatak sadašnjosti, odnosno aktualnoj etničkoj ili nacionalnoj politici”⁵⁷.

To bi zapravo značilo, prihvatimo li Barthovu vizuru, da (etnička) grupa mijenja sadržaje svojega povijesnoga kolektivnog pamćenja, čime se granice nje i ostalih grupa obnavljaju i učvršćuju. Kako su odnosi s drugima uvijek u prvom planu, ostali su aspekti etničkoga identiteta, što uključuje i svijest o prošlosti, tomu podređeni. U konačnici, o trenutačnim odnosima s drugima ovisi što će se iz prošlosti grupe izvući kao značajna pojedinost.⁵⁸

Etnički obilježena modernizacija skijanja u Sloveniji XX. stoljeća, s kulminacijom u kovanju identiteta nacionalnoga sporta kroz označivanje razlike spram južnoslovenskih naroda u 1980-ima, upućena je, međutim, stalno istom glavnom sadržaju povijesne kolektivne memorije – bloškumu starinskom skijanju, narodnomu blagu koje je etnografski otkrio te još 1689. u *Slavi Vojvodine Kranjske* opisao Valvasor. Ta činjenica govori u prilog Smithovoj vizuri da “stalno pozivanje nacionalizma na etnopovijest, na neku autentičnu prošlost naroda nije tek poza ili galantna gesta, nije tek retorika za puk koja prikriva jad njegovih pravih namjera”. Upravo suprotno, “*narodni* je element ključan za projekt modernizacije”⁵⁹.

Za razumijevanje slovenskoga skijaškog fenomena u jugoslavenskom kasnom socijalizmu odgovor na pitanje “Na čemu se temelji politička mobilizacija etničkih zajednica, u prvom redu onih koje teže etnonacionalnoj državi?” treba, imajući u vidu Smithovu teoriju, tražiti među “nasljeđivanjem mitologija i simbola prethodnih generacija”, “etničkim jezgrama”, “živom prošlosti”, “legendama” i “krajolicima”⁶⁰.

I antropolozi i povjesničari u svojim radovima o skijanju naglašavaju i komentiraju prirodne predispozicije Slovenije za činjenje skijanja nacionalno popularnim: za razvitak skijaških škola, skijaškoga turizma, rekreativnoga, školskoga i obiteljskoga skijanja. No, alpsku kulturu slovenstva uglavnom propituju u njezinu popularnokulturnom obličju, prokazujući različite institucionalne i/ili diskurzivne mehanizme oblikovanja te kulture. Pri razlaganju skijanja kao nacionalnoga sporta u Sloveniji uzimaju u obzir mahom (kulturno)povijesne kriterije, a oni prirodno-geografski u manjoj im mjeri ulaze u obzor. Geografske predispozicije slovenskoga naroda za skijanje mogu se, po

⁵⁶ M. PUŠNIK, “Konstrukcija slovenske nacije”, 796.-797.

⁵⁷ Vjeran KATUNARIĆ, *Sporna zajednica. Novije teorije o naciji i nacionalizmu*, Zagreb, 2003., 200.

⁵⁸ *Isto*, 199.

⁵⁹ Anthony SMITH, *Nacionalizam i modernizam*, Zagreb, 2003., 45.

⁶⁰ Josip ŽUPANOV, “Etničnost i kultura: politička mobilizacija i opstanak”, u: *Kultura, etničnost, identitet*, ur. Jadranka Čačić-Kumpes, Zagreb, 1999., 173.-174.

njima, shvatiti kao kroz povijest izgubljeno pa iznova pronađeno blago⁶¹, ali same po sebi, bez kulturne nadgradnje, one nisu presudan oslonac za afirmaciju skijanja kao nacionalnoga sporta.

S druge strane, upozoravajući na to da Anthony Smith u svojem koketiranju s primordijalističkim argumentima iznalazi teritorijalnost, odnosno nacionalni krajolik kao bitan čimbenik izgradnje nacionalnoga identiteta, škotski istraživač sporta Alan Bairner iz Smithovih teza crpi argumente za svoje teorijsko artikuliranje kategorije nacionalnoga sporta.⁶² Kao jednu od premisa za etabliranje nekog sporta *nacionalnim* Bairner apostrofira njegovu povezanost s krajolikom. Odvijanje toga sporta u nekom vanjskom okolišu, njegovo igranje i promatranje unutar određenoga, nerijetko ruralnoga krajolika upisuje u taj sport, ali i u sam krajolik, dodatna značenja, ujedno omogućujući nova "čitanja" nacije. Naciju, sport i krajolik trebalo bi stoga prepoznati kao međusobno povezane tekstove koji, sagledani u cjelini, pružaju važne uvide u primordijalno oblikovanje nacionalnoga identiteta.⁶³

Naposljetku, za završni vid tumačenja povezanosti nacionalnoga i skijaškoga u Sloveniji, koji upućuje na još jednu važnu razliku između slovenske i hrvatske situacije, relevantna je debata između Anthonyja Smitha i Ernesta Gellnera održana 1995. na Sveučilištu Warwick u Engleskoj te zapamćena pod nazivom "Imaju li nacije pupak?". U toj je debati Smith, dosljedno svojim ranijim radovima, zastupao etnosimbolički pristup genealogiji nacija, suprotstavljajući ga instrumentalističkim i konstruktivističkim pretpostavkama modernističkih pristupa naciji. Naspram Gellnerova kreacionističkoga poimanja nastanka nacija, zgusnutog u tezu da su one stvorene tek u XVIII. stoljeću uslijed procesa modernizacije društva, Smithovo se poimanje nacija kao nastavaka starijih, predmodernih etnija u pravilu tretira evolucionističkim. Budući da za obojicu nacije nisu prirodne ni vječne, nego ih oni vide stvorenim zajednicama, koje su istovremeno i stvarne i zamišljene, Gellner i Smith diskutirali su u Warwicku o tome postoji li između predmodernih agrarnih društava i industrijskoga svijeta moderne bilo kakav odnosno značajan kontinuitet, pri čemu je Smith branio ideju o važnosti pupka nacije.⁶⁴

Usporedba slovenskoga i hrvatskoga skijanja usmjerila je ovaj članak prema Anthonyju Smithu, koga slovenski istraživači sporta i nacije zanemaruju.⁶⁵ Naime, Smit-

⁶¹ G. STARC, "Skiing memories", 13.

⁶² Alan BAIRNER, "National sports and national landscapes: In defence of primordialism", *National identities*, 11/2009., br. 3, 224.

⁶³ *Isto*, 223.

⁶⁴ Vidi Anthony SMITH, "Nations and their pasts", *The Warwick Debates*, 1995. (<<http://www.lse.ac.uk/collections/gellner/Warwick.html>>); Ernest GELLNER, "Do Nations have navels?", *Warwick Debate*, 1995. (<<http://www.lse.ac.uk/researchAndExpertise/units/gellner/Warwick.html>>). Na debatu u Warwicku tematski se nadovezuje i nedugo nakon nje održano predavanje: Anthony SMITH, "Memory and modernity: reflections on Ernest Gellner's theory of nationalism", *The Ernest Gellner Memorial Lecture*, 1996. (<<http://gellnerpage.tripod.com/SmithLec.html>>).

⁶⁵ Dakako, slovenski se istraživači sporta i nacije samo uklapaju u mnogo širi trend privilegiranja modernističkih tumačenja nacije. John Hargreaves trudi se pak rehabilitirati Smitha smatrajući da primordijalističko poimanje nacije bolje objašnjava njezinu otpornost spram globalizacijom uvjetovanih

hovo metaforičko predstavljanje predmodernih temelja nacije može dobro poslužiti (re)interpretaciji mjesta bloškoga starinskog skijanja unutar slovenskoga, prema simbiozi skijanja i nacije usmjerenog javnog, medijskog i znanstvenog diskursa.

Dosta je vremena prošlo otkada su bloški seljaci na originalan način svladavali snijegom prekriven težak planinski teren. Praksa “[k]ako se voze kranjski seljaci po visokim snježnim gorama”⁶⁶, koju je etnografski otkrio Valvasor potkraj XVII. stoljeća, naknadno prepoznata kao narodno bogatstvo, u kontekstu etničkih previranja kasnoga jugoslavenskog socijalizma za slovenski se nacionalno-skijaški imaginarij ispostavlja odlično iskoristivom tradicijom. U tih tristotinjak godina utisnuto je mnogo povijesnoga i etnografskoga materijala kao i nematerijalnih kulturnih praksi, što omogućuje zgušnjavanje simbola u mitove: od uporaba daščica na nogama i kolca u rukama za prometovanje, prvih skijaških zavoja u Srednjoj Europi, preko izložbenoga primjerka bloških skija u muzejskom prostoru pa sve do alpskoga skijanja kao modernog natjecateljskog sporta i Bojana Križaja na Elanovim skijama. Smithovo inzistiranje na etno-simboličkom pupku pomaže nam razumjeti dinamiku slovenskoga “skijaškog nacionalizma” počevši od Rudolfa Badjure pa sve do njegova oživljavanja u 1980-ima. Smith naime smatra da između predmodernih etnija i modernih nacija postoji “pupčana vrpca” koja je zbog transfera etno-simboličkoga sadržaja presudna za shvaćanje ne samo rođenja nego i kasnijega života nacija.⁶⁷

U svakom slučaju, teško je sasvim objasniti slovenski “moderna skijaški nacionalizam”⁶⁸ a da se pozornost ne usmjeri i na prošlost i etničke veze, predmoderne identitete i zajednice. Zavodljivo je u tom smislu i Smithovo tumačenje ideje o “upotrebljivoj prošlosti”. Smith napominje da “[s]a stanovišta ‘modernista’ i instrumentalista, zajednička prošlost čini spremište ili rudnik iz kojeg se može odabrati građa za stvaranje ili konstruisanje nacija” jer “[o]ni polaze od toga da je nacijama potrebna upotrebljiva prošlost i da je ta upotreba u velikoj meri određena potrebama i interesima sadašnje elite.”⁶⁹ No, za Smitha, “[e]tnička prošlost je upotrebljiva ukoliko se može tvrditi da je autentična na nekoliko nivoa, ukoliko može da inspiriše mase stanovništva i ukoliko je relativno dobro potvrđena”, a “isto toliko je važno i to da je živa u sećanju naroda, da se može otkriti preko predmeta, zapisa i usmene predaje, te da se može preneti preko sistema masovnog, javnog obrazovanja, kao i preko masovnih medija.”⁷⁰ Smith ove teze drži primjenjivima i na

promjena na polju sporta no što to čine modernistička tumačenja nacije. Vidi John HARGREAVES, “Teorija globalizacije, globalni sport, nacije i nacionalizam”, *Quorum*, 20/2005., br. 4.

⁶⁶ Naziv odlomka Valvasorova djela, prema: D. ULAGA, *Smučanje*, 17.

⁶⁷ Milan SUBOTIČ, “Imaju li nacije pupak? Gelner i Smit o nastanku nacija”, *Filozofija i društvo*, XXV/2004., 206.

⁶⁸ U Sloveniji je alpsko skijanje sa svojim prirodnim krajolikom, amaterskim zaleđem, sportskim događanjima, medijskom pozornošću i nacionalnim herojima bilo jedna od glavnih arena u kojoj su se tijekom XX. stoljeća izražavali nacionalizam i nacionalni identitet. Vidi V. KOTNIK, “Sport and nation in anthropological perspective”, 53.

⁶⁹ Anthony SMITH, “‘Zlatno doba’ i nacionalni preporod”, *Reč*, 56/1999., br. 2, 93.

⁷⁰ *Isto*, 110.

narode s osiromašenom ili slabo dokumentiranom etno-historijom, sve one na koje se na određeni način odnosi Hegelova teorija o "narodima bez povijesti"⁷¹, pa se one u tom smislu mogu aplicirati i na slovensku "sportsku" situaciju.⁷²

Interpretira li se funkcioniranje skijanja kao nacionalnoga sporta u Sloveniji u 1980-ima uz pomoć Smitha i njegove etnički "upotrebljive prošlosti", onda se u to još nekako i uklapa teza da je unutar slovenskoga nacionalizma skijanje oživljena tradicija, pradavna slovenska tradicija koja je u XX. stoljeću iznova p(r)obuđena.⁷³ Međutim, inzistiranje na objasnidbenom potencijalu Hobsbawmove teze o naciji kao "izmišljenoj tradiciji" ili "izumljenoj tradiciji" na klimavim je osnovama. Kada Starc propituje tu tezu opisujući Badjurin višedesetljetni angažman na nalaženju značenja suvremene prakse u prošlosti te povezujući ga s brojnim kasnijim ulascima bloškoga skijanja u javni govor, popularnokulturni diskurs i "režime istine"⁷⁴, on donekle uspijeva time obuhvatiti cjelinu Hobsbawmove definicije izmišljene tradicije:

"Izmišljena tradicija" označava skupinu praksi ritualne ili simboličke prirode, kojima u načelu upravljaju javno ili prešutno prihvaćena pravila, a čiji je cilj ponavljanjem usaditi određene vrijednosti i norme ponašanja. Ponavljanje automatski implicira kontinuitet s prošlošću. Kad god je to moguće, "izmišljanje tradicije" teži uspostavi kontinuiteta s dogovarajućom herojskom prošlošću.⁷⁵

No, "preplet elemenata povijesti, mitova i aktualnih potreba zajednice"⁷⁶ ne može se dovoljno dobro povezati s time što je sport strukturiran "cikličkim i reguliranim događajima"⁷⁷. "Neprestano pozivanje na tradiciju bloškog starinskog skijanja"⁷⁸ ni-

⁷¹ Isto, 105.

⁷² Naime, kako je slovenski narod tek 1991. izborio samostalnu državu, a do tada su kroz povijest Slovenci bili pod raznim suverenima, pa i nisu imali prikladnu bazu za razvijanje građanskoga identiteta, postoje dobri argumenti da ih se izvana promatra kroz tu "hegelovsku" prizmu. Vidi M. DOUPONA TOPIČ, J. COAKLEY, "Complicating the Relationship between Sport and National Identity", 378. No, razmatrajući razdoblje od 1991. te s pogledom upućenim prema budućnosti, Doupona Topič i Coakley u svojem istraživanju odnosa između sporta i nacionalnoga identiteta Sloveniju tretiraju postsocijalističkom, novom nacijom, koja je pri svojem razvitku suočena s globalizacijskim i postnacionalnim izazovima. Autori smatraju da se ista optika može i treba primijeniti i na sve druge postsocijalističke/sovjetske/kolonijalne nacije koje su neovisnost ostvarile nakon 1990. godine. Vidi isto, 371.-372.

⁷³ G. STARC, "Šport kot socialna arena nacije", 278.

⁷⁴ G. STARC, "Skiing memories", 13.-15.

⁷⁵ Eric HOBBSAWM, "Izmišljanje tradicije", u: *Kultura pamćenja i historija*, prir. Maja Brkljačić i Sandra Prlenda, Zagreb, 2006., 139. O naciji, odnosno nacionalnoj tradiciji kao jednoj vrsti "izmišljene tradicije", u sklopu kritičkoga "iščitavanja" Hobsbawmove teorije nacije, vidi A. SMITH, *Nacionalizam i modernizam*, 120.-123.

⁷⁶ Batagelj na taj preplet upozorava u austrijskom skijanju da bi pokazao da Slovenci nisu iznimka u tom pitanju. Vidi B. BATAGELJ, *Izum smučarske tradicije*, 472.

⁷⁷ Isto.

⁷⁸ Isto.

pošto se samorazumljivo ne nacjepljuje na takvu strukturiranost (slovenskoga) sporta kao društvene institucije, jer je ono racionalno koliko i iracionalno, dakle nestrukturirano. Prijeporno je stoga u kojoj mjeri princip usađivanja vrijednosti i uspostavljanja kontinuiteta s prošlošću cikličkim i ritualnim ponavljanjem vrijedi za slovenski “izum skijaške tradicije”.

Kada se, s druge strane, slovenski skijaški fenomen u 1980-ima protumači preko ideje pupka kao upotrebljive prošlosti, dodatno upada u oči da hrvatsko skijanje takav “pupak” i “pupčanu vrpcu” nema, nego kroz figuru Snježne Kraljice – Janice Kostelić, a zatim i sljemenske utrke koja je dobila ime po Jančinu nadimku – promovira skijašku bajku koja se onda upisuje u ideju male zemlje za velike sportske rezultate i glamurozne priredbe, nacije koja konstantno rađa i stvara svjetske sportske veličine i države koja proizvodi značajne sportske događaje. Kako je ono još 1990-ih, sve do uspjeha Kostelića, tretirano egzotičnom pojavom i elitističkom rasonodom⁷⁹, posve je shvatljivo da u hrvatskom skijanju u 2000-ima politički princip poimanja nacije preteže nad etničkim. Ujedno je u hrvatskom slučaju konstruktivističko tumačenje sprege skijaškoga i nacionalnoga kudikamo smislenije negoli etno-simboličko.

Literatura

- ANDERSON, Benedict, *Nacija: zamišljena zajednica*, Zagreb, 1990.
- BADJURA, Rudolf, *Smučar: smuška teorija in praksa za začetnike in izvežbane*, Ljubljana, 1924.
- BAIRNER, Alan, “National sports and national landscapes: In defence of primordialism”, *National identities*, 11/2009., br. 3
- BATAGELJ, Borut, “Mitološke razsežnosti bloškega smučanja in konstrukt stereotipa o smučanju kot slovenskem nacionalnem športu”, *Zgodovinski časopis*, br. 1-2 (131), 59/2005.
- BATAGELJ, Borut, *Izum smučarske tradicije: kulturna zgodovina smučanja na Slovenskem do leta 1941*, Ljubljana, 2009.
- BIRTIĆ, Tomislav, *Kostelići: cijela istina*, Osijek, 2006.
- CVETNIĆ, Rako, *110 godina skijanja u Zagrebu i Hrvatskoj: od prve skijaške udruge do danas*, Zagreb, 2004.
- DEKLEVA, Jože, *V službi smučanja*, Maribor, 2002.
- DOUPONA TOPIČ, Mojca, COAKLEY, Jay, “Complicating the Relationship between Sport and National Identity: The Case of Post-Socialist Slovenia”, *Sociology of Sport Journal*, 27/2010.
- FIGENWALD, Dan, *Janica Kostelić: najveća sportska priča ikad ispričana*, Zagreb, 2007.
- FRANKOVIĆ, D. K., *Škola skijanja*, Zagreb, 1945.

⁷⁹ T. PULJIĆ, *Janica*, 11.

- GELLNER, Ernest, "Do Nations have navels?", *Warwick Debate*, 1995. (<<http://www.lse.ac.uk/researchAndExpertise/units/gellner/Warwick.html>>)
- GUČEK, Aleš, *Po smučinah od pradavnine: zgodovina smučanja*, Ljubljana, 1998.
- GUČEK, Svetozar, *Slovenija, zibelka smučanja v srednji Evropi*, Ljubljana, 1989.
- HARGREAVES, John, "Teorija globalizacije, globalni sport, nacije i nacionalizam", *Quorum*, 20/2005., br. 4
- HOBSBAWM, Eric, "Izmišljanje tradicije", u: *Kultura pamćenja i historija*, prir. Maja Brkljačić i Sandra Prlenda, Zagreb, 2006.
- *Hrvatski nacionalni identitet u globalizirajućem svijetu*, ur. Neven Budak i Vjeran Katunarić, Zagreb, 2010.
- Hrvatski zbor učitelja i trenera skijanja, *Alpsko skijanje*, Zagreb, 2009.
- KATUNARIĆ, Vjeran, *Sporna zajednica. Novije teorije o naciji i nacionalizmu*, Zagreb, 2003.
- KATUNARIĆ, Vjeran, *Rajska zajednica i društveni pakao – sociološka razmatranja*, Zagreb, 2013.
- KING, Anthony, "Nationalism and Sport", u: *The SAGE Handbook of Nations and Nationalism*, ur. Gerard Delanty i Krishan Kumar, London, 2006.
- KOTNIK, Vlado, "Slovenia and Its National Winter Pastime: In Pursuit of an Anthropology of Alpine Skiing", *The Anthropology of East Europe Review*, 1/2007.
- KOTNIK, Vlado, "Smučanje kot spektakel nacije: od bloškega smukanja do paradnega televizijskega športa", u: *Kalejdoskop športa: uvod v športne studije*, ur. Mitja Velikonja, Peter Stankovič i Gregor Starc, Maribor, 2009.
- KOTNIK, Vlado, "Sport and nation in anthropological perspective: Slovenia as land of skiing nationhood", *Antropologija*, 7/2009.
- KOTNIK, Vlado, "Internacionalni šport kot dogodek nacije", predavanje održano 30. rujna 2011. u sklopu Maratona predavanja i razgovora o fenomenu događaja na 29. Međunarodnom grafičkom bijenalu (<<http://29graficnibienale.wordpress.com/program/maraton-predavanj-in-pogovorov-o-fenomenu-dogodka/>>)
- KRAJINA, Zlatan, "Mediji i društveno zajedništvo: ispitivanje primjenjivosti Dayanova i Katzova koncepta 'medijskih događaja'", *Medijske studije*, 3/2012., br. 5
- KRAMARIĆ, Zlatko, BANOVIĆ-MARKOVSKA, Angelina, "Politika i poetika etnonacionalnih identiteta", u: Z. Kramarić, A. Banović-Markovska, *Politika, kultura, identitet (interkulturalni dijalog)*, Osijek – Zagreb, 2013.
- KREFT, Lev, *Levi horog: filozofija športa v osmih esejih*, Ljubljana, 2011.
- MATKOVIĆ, Bojan, FERENČAK, Srećko, ŽVAN, Milan, *Skijajmo zajedno*, Zagreb, 2004.
- PEZO, Vladimir, "Sport i hrvatski identitet", u: *Hrvatski nacionalni identitet u globalizirajućem svijetu*, ur. Neven Budak i Vjeran Katunarić, Zagreb, 2010.
- PULJIĆ, Tvrtko, *Janica: kraljica svih pobjeda*, Zagreb, 2005.

- PUŠNIK, Maruša, "Konstrukcija slovenske nacije skozi medijsku naraciju", *Teorija in praksa*, 36/1999., br. 5
- SKOKO, Božo, *Hrvatska (identitet, image i promocija)*, Zagreb, 2004.
- SMITH, Anthony, "Nations and their pasts", *The Warwick Debates*, 1995. (<<http://www.lse.ac.uk/collections/gellner/Warwick.html>>)
- SMITH, Anthony, "Memory and modernity: reflections on Ernest Gellner's theory of nationalism", *The Ernest Gellner Memorial Lecture*, 1996. (<<http://gellnerpage.tripod.com/SmithLec.html>>)
- SMITH, Anthony, "Zlatno doba' i nacionalni preporod", *Reč*, br. 2, 56/1999.
- SMITH, Anthony, *Nacionalizam i modernizam*, Zagreb, 2003.
- *Sport and National Identity in the Post-War World*, ur. Adrian Smith i Dilwyn Porter, London – New York, 2004.
- STANKOVIČ, Peter, "Sport and Nationalism. Shifting Meanings of Soccer in Slovenia", 2003. (<www.eurozine.com>)
- STARC, Gregor, "Telesne prakse športa kot torišče slovenskega nacionalizma: 'Vsak poedinec je v narodu tekmovalec!'", *Teorija in praksa*, 40/2003.
- STARC, Gregor, "Two sides of the same coin: Skiing and football in the Slovenian nation-building process", *Kinesiologia Slovenica*, 11/2005., br. 2
- STARC, Gregor, "Uvod", u: Marjeta Kovač, Gregor Starc, Mojca Doupona Topič, *Šport in nacionalna identifikacija Slovencev*, Ljubljana, 2005.
- STARC, Gregor, "Skiing memories in the Slovenian national mnemonic scheme: An anthropological perspective", *Anthropological Notebooks*, 12 (2)/2006.
- STARC, Gregor, "Šport kot socialna arena nacije v Sloveniji", *Razprave in gradivo*, 50-51/2006.
- STARC, Gregor, "Odsotna prisotnost: pogled na zgodovino slovenskega nogometa z očmi dnevnega tiska", u: *Kalejdoskop športa: uvod v športne studije*, ur. Mitja Velikonja, Peter Stankovič i Gregor Starc, Maribor, 2009.
- SUBOTIČ, Milan, "Imaju li nacije pupak? Gellner i Smit o nastanku nacija", *Filozofija i društvo*, XXV/2004.
- ŠAVER, Boštjan, *Nazaj v planinski raj: alpska kultura slovenstva in mitologija Triglav*, Ljubljana, 2005.
- TAUBER, Karlo, *Smučka i smučanje*, Ljubljana, 1936.
- ULAGA, Drago, *Smučanje*, Ljubljana, 1947.
- ŽUPANOV, Josip, "Etničnost i kultura: politička mobilizacija i opstanak", u: *Kultura, etničnost, identitet*, ur. Jadranka Čačić-Kumpes, Zagreb, 1999.
- ŽUŽEK KRES, Martin, "Povej mi, kaj smučaš, in povem ti, kdo si: sociokulturno antropološko premišljevanje smučanja", u: *Kalejdoskop športa: uvod v športne studije*, ur. Mitja Velikonja, Peter Stankovič i Gregor Starc, Maribor, 2009.

SUMMARY

SPORT, NATION AND UMBILICAL CORD:
THE COMPARISON OF THE SLOVENIAN SKIING IN
THE 1980s WITH THE CROATIAN SKIING IN THE 2000s

The article offers a comparison between the Slovenian ski phenomenon in the late Yugoslav socialism and the Croatian ski phenomenon in the post-socialist context of the independent state. During the 1980s, the Slovenian skiers led by Bojan Križaj and Mateja Svet speeded up the Slovenian state-building momentum of those days, by achieving, although still under the Yugoslav flag, the amazing results by world standards, while during the 2000s thanks to the Kostelić family, and especially to Janica and Ivica, the Croatian national anthem was repeatedly intoned at the biggest sporting events on the occasion of awarding golden medals. In both cases *skiing* is evidently intertwined with *national*, yet due to unequal social contexts and state-political systems, among these examples not only similarities, but also differences can be established. The latter are noticeable on the discursive level of these ski phenomenon designs – in media, popular-cultural and scientific discourse – nevertheless they are very much associated with the sport and also cultural history of Slovenia, Croatia and Yugoslavia at the same time. Concerning the scientific engagement in this sense, Slovenian anthropologists and historians mainly resort to modernist interpretations of the nation when they explain the status of skiing in the Slovenian society and culture. Unlike the Slovenian trend, this article finds it interesting to review somewhat neglected primordial arguments about the power of the nation and the attractiveness of the national identity, and in the wake of metaphors used by Ernest Gellner and Anthony Smith in their debate on the origin of the nation, the article is also trying to recognize whether the Slovenian and Croatian skiing have “the umbilical cord”.

Key words: Sport, Skiing, Nation, Identity, Croatia, Slovenia, Yugoslavia